

Міщенко А. М., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група ПМ-212

Науковий керівник: **Колєватов О. О.**, к.і.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

ПРИГОРИЗОНТНА ОБСЕРВАТОРІЯ БЕЗВОДІВКА

Ще в давнину народи розуміли, що в природі є певні закономірності й особливості. Вони помітили, що тривалість дня і ночі змінюється, сонце сідає за горизонт, переміщуючись вздовж нього. Спостерігаючи за такими явищами вони визначали як довго ще триватиме період, коли можна обробляти землю, настання періодичних природних явищ (вихід річки з берегів чи навпаки засухи), коли настане холод. Щоб полегшити свої спостереження за небесними світилами й довести правильність своїх обрахунків, народи будували прототипи сучасних обсерваторій.

Найвідомішою з них є Стоунхендж в Англії, занесений до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Факт того, що така масивна й надто складна споруда була створена в давні часи, показує, що цивілізація, яка знаходиться на даній території була досить розвиненою. На це вказує те, що вирахувати правильне розташування й співвідношення всіх об'єктів, вигадати спосіб перенесення та складання масивних брил каміння, вимагає не лише фізичної сили, а й досить точних розрахунків, що могла зробити лише розвинена цивілізація [1, с.56].

Наука, що вивчає такі пам'ятки виникла в ХХ столітті й називається археоастрономією. Вона цікавиться астрономічними уявленнями давніх людей і як вони вплинули на культуру. Хоча Олександр Кликавка за освітою лише агробіолог, йому цікава українська історія. Саме тому він почав вивчати систему курганів на Чернігівщині поблизу м. Ічня, у селі Безводівка [1, с.57].

Спочатку її вивчали інші дослідники, але не як систему, а кожен курган окремо, й лише О. Кликавка помітив певні закономірності й зміг довести, що це пригоризонтна обсерваторія. Однозначно можна сказати, що це незвичайні насипи. По-перше, вони використовувалися як ритуальне місце поховання поважних людей в стародавні часи (чим вище курган, тим більш велична людина похована на цьому місці). По-друге, вони виконували роль візирів, за допомогою яких давні люди спостерігали за рухом небесних світил (Місяць, Сонце), які допомагали їм визначити коли краще починати сівбу, жатву тощо, адже в різні пори року, місяць і сонце сідало за обрій в різних місцях. Крім цього, це було для них священним місцем, храмом, академією наук, місцем збору громади, а також де вони могли задовольнити своє прагнення до вивчення не лише Землі, сонячної системи, а й Всесвіту [2].

Хоча побудова такої системи курганів, доволі складна справа, стародавні люди змогли правильно і точно вирахувати їх розташування і співвідношення. Вони безпомилково вирішили, що варто починати роботу з насипу, так званого, робочого місця спостерігача і вже потім визначати, де створювати наступні візири. Спочатку було створено основні ближні кургани, точки сходу і заходу сонця в дні літнього та зимового сонцестояння (вісь північ-південь), а потім дальні. Після чого було додано візири на осі захід-схід. Коли основні орієнтири встановлено, додавали такі, що означають

мал.1. Розташування курганів

певні свята, важливі події. Останніми додавали кургани, для спостережень за Місяцем (мал.1) [2, с.8]. В результаті обсерваторія складалася приблизно з 35 курганів, однак до сьогодні збереглися лише 14 з них [1, с.58].

Враховуючи те, що вік обсерваторії близько чотирьох тисяч років, і те що до кінця XIX ст. кургани були майже в первозданному вигляді, як описувалося в Чернігівських єпархіальних відомостях, така кількість курганів на сучасному етапі вказує на значний вплив людини. Перш за все, вплив мали й мають господарські дії на території системи курганів. Діяльність П. Харитоненка наприкінці XIX – поч. XX ст. мала істотний вплив на обсерваторію. Він облаштував усе для зручного проживання робітників, які працювали на полях, де вирощували цукрові буряки, як сировину для цукрового заводу в с. Парафіївка, а також сараї та комори для зручного зберігання вирощеної продукції. Проте, коли економіка була зруйнована (існувала менше ніж 20 років на цій території), не було очікуваних результатів, а люди вже значно вплинули на систему курганів і посприяли початку їх руйнації, землі на деякий час покинули [2, с.130].

Однак територія незайманою залишалася не довго. Радянській владі не сподобалося, що ці землі були не заселеними, й тому вже в 1925 році ічнянці заселили хутір Безводівка. Хоча він розвивався й населення стрімко зростало, наприкінці XX століття, поселенці почали з незрозумілих причин покидати хутір, і вже на поч. XXI ст. в ньому не залишилося нікого. Пояснити це не могли навіть самі мешканці, дехто зсилався на містику, що вони зайняли святе місце й саме тому на цій місцевості не вдавалося на довго затриматися [1, с.133]. Однак це можна пояснити особливостями самої місцевості, що доводить той факт, що територію займали розвинені народи, адже вони обрали найкраще місце з топографічної точки зору, для такої системи. Обсерваторія Безводівка розташована на вододілі, найвищій точці Ічнянщини, тобто в цій долині вода, яка надходить з дощами, снігами тощо не затримується й не розмиває власне кургани.

Проте вплив людини впродовж лише одного століття на обсерваторію відчутно досить сильно: зруйновано більше половини курганів, ті що залишилися стали значно меншими за розмірами, посіви деяких культур (сонях, кукурудза) сьогодні продовжують поступово знищувати пам'ятку. Хоча О. Кликавка активно намагається їх захистити і, якщо не відновити, то хоча б зберегти сучасний стан. Як відомо, станом на літо 2018 року, навколо курганів установили 5-7 сантиметрову охоронну зону, куди не може під'їхати аграрна техніка, що забезпечує кургани від обсіпання та зменшення. З метою розв'язання проблеми видимості курганів у 2019 році було створено доріжки до них та спеціальні таблички [1, с. 58].

Аналізуючи весь опрацьований та досліджений матеріал, без сумніву можна казати, що дана система курганів, яка знаходиться поблизу м. Ічня, несе в собі більш глибокий зміст та особливості, ніж просто поховальне місце. Обсерваторію Безводівка без сумніву можна порівняти зі Стоунхенджем в Англії. Вона є дуже важливою для Ічнянщини та України в культурному, історичному та туристичному плані. Адже це є святе, особливе місце як для наших предків так і для нас. Саме тому наша головна задача на сьогодні зберегти її, щоб наші нащадки також могли побачити, дослідити історію свого народу.

Окрім цього, створення туристичної зони в цій місцевості та визнання даної системи культурної пам'ятки, хоча б місцевого значення, допоможе розвинути туристичну сферу й залучити інвесторів для збереження історичної та місцевої пам'ятки, дослідити краще та дізнатися ще більше особливостей цієї системи курганів та народів, які жили на цій території і створили дану обсерваторію.

Список використаних джерел

1. Вічний мандрівник / Пам'ятки України: історія та культура. К.: Пам'ятки України 2019. 96 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://eternal-traveler.media/>
2. Кликавка О. Шлях до сонця: книга. К.: Альфа Реклама, 2019. 144 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1Lgff0rUJ5OJRDpq6SY4GTr67x0KjNjPa/view>